

Nhng bi văn và kinh sách ch Hán khi n tôi ý th c sâu s c v n n mù ch c a b n thân đ ng th i nh c nh tôi s l thu c văn hoá dài hun hút c a dân t c Vi t Nam.

Tôi c p sách đ n tr ng Hu t c p ti u h c cho đ n h t b c đ i h c, r t yên chí mình là m t ng i bi t ch . Nhng s t tin này đã b thách đ ít nhi u trong nhng l n tôi đ ng tr c các bi văn, các câu đ i, các c ng tam quan, th m chí c bia m vi t toàn b ng ch Hán, nhng đi s n v n t n t i r t nhi u trong và chung quanh C đ Hu . Nhan nh n trong hoàng thành và t i các th ng c nh có nhi u t m bia ghi la các bài th , nghe nói là c a các v vua tri u Nguy n — nhng đi tích văn hoá l ra r t s ng đ ng và đáng t hào c a dân t c n u ng i dân bình th ng có th đ c đ c.

Tôi dùng t “nghe nói” vì tr c nhng văn bia vua chúa y tôi là th ng dân mù ch m t trăm ph n trăm. Th t là lúng túng, “t đ t” bi t ch ng nào n u m t c dân đ a ph ng tình c b ng i n c ngoài nh gi i thích nhng câu ch ho c nhng bài th trên các bia văn y. Nh t là trong b i c nh c đ Hu đ c UNESCO b u ch n là di s n văn hoá th gi i. M c dù “Hu c a ta i, ta có Hu t hào”, nhng tâm tr ng c a ng i mù ch này bi t đâu cũng là m c c m c a r t nhi u ng i Vi t khác khi đ ng tr c m t di tích l ch s mà ý nghĩa c a nó mình không gi i mã đ c.

N u văn ch ng c a nhng bài th văn ch Hán trên các di tích l ch s không đ n n i t quá, thi t t ng các trung tâm du l ch cũng nên đ ch nhng đi s n văn hoá này ra ch Qu c ng hay ti ng n c ngoài và phát cho nhân viên h ng đ n (tour guides) đ ti n b ng phó khi b khách n c ngoài h i đ n. Trong thâm tâm c a k mù ch này có n i hoài nghi: Ph i chng nhng bài th y quá đ , đ ch ra “s tr n”, nên c gi nguyên văn đ cho đ c ph n bí nhi m (mystique), ph ng ph t ng ý c a câu văn trong m t bài t p đ c th i ti u h c c a tôi: “... Đây Trung Vi t v i mi u môn l ng t m, ch n đ đ o nghiêm m t m m àng...”

Một thi i mù ch

Tác Giả: Tr n Ng c C

Thứ Sáu, 14 Tháng 1 Năm 2011 12:42

---

c gì vua quan nhà Nguy n có th đ i nh ng ghi chú trên các di tích l ch s nh Vua Lê Thánh Tôn đã vi t v “Thi u ph Nam X ng” b ng m t th v n ch ng qu c âm:

Nghi ngút đ u gh nh to khó h ng,

M u ai nh m u v chàng Tr ng.

Ng n đèn dù t t đ ng nghe tr ,

Dòng n c chi cho l y đ n nàng.

Ch ng qu có đôi v ng nh t nguy t,

G i oan chi m n đ n đàn tràng.

Qua đây m i bi t ngu n c n y,

Khá trách chàng Tr ng khéo phũ phàng.

Kh th t! V a trích đ n xong bài th là tôi th y ngay mình t mâu thu n, câu sau b t đ u ch i câu tr c. Vì m i ng i đ u bi t, mu n vi t đ c ch Nôm (nh vua Lê), tr c h t là ph i tinh thông ch Hán, vì m t t Nôm đ c c u t o b ng cách thêm nét hay k t h p ch Hán đ l y ý ho c thanh trên m t t Hán – nghĩa là ch Nôm còn ph c t p h n ch Hán r t nhi u. Đã v y, ch Nôm i còn b gi i trí th c (còn g i “k s”) th i tr c r t coi th ng vì nó không ph i là ch c a thánh hi n.

Mặt chữ và mù chữ

Tác Giả: Trn Ng c C

Thứ Sáu, 14 Tháng 1 Năm 2011 12:42

Thái độ phức tạp văn hoá Trung Hoa được biểu lộ trong câu đố bùa “Nôm na là cha mách qué”, ý nói chữ Nôm là mặt ngôn ngữ thiêu đố, thục chí là mặt lo ngại chữ viết dùng để xiêng vì viết chữ đố ng chữ Nôm [Nam] ngữ ý mặt tình thần đố c lập với văn hóa chính thống, tức văn hoá phức tạp Bức, gây dấn đố không ít cho giới Nho học An Nam.

Tình trạng phức tạp với sự coi trọng chữ Nôm là thái độ thánh hoá chữ Hán không nhận được trong giới Nho sĩ mà chỉ trong dân gian mù chữ nói chung. Tôi đã chứng kiến sự kiện này ngay trong cuộc đời tôi. Cha mẹ tôi không bao giờ cho phép con cái được học bao nhiêu hay gì y gói trà có chữ Hán nhằm để học chữ bèn chê là uổng tiền. Tôi đã biết nỗi sợ hãi của người có thể đọc được khi chữ tôi có thể viết được ngay tức khắc nếu có lẽ đã lấy mặt mũi nhạo cười gì đó có chữ Nho để dùng sau khi đời tôi.

Kinh nghiệm mù chữ thế hai mà tôi cảm nhận trên thành phố quê hương là kinh Phật chữ Hán. Phật giáo được truyền bá theo Phật giáo Đệ nhất (được truyền từ Trung Hoa) và kinh kệ thế tục được viết bằng chữ Hán. Tôi từng tham dự những buổi lễ cầu an, cầu siêu, và thú thật có một nỗi băn khoăn tôi không hiểu được bao nhiêu. Chữ viết chữ c mặt đời là gì? Các nhà sư ở Huế được kinh nghe rất hay, nên cũng có nỗi băn khoăn mê nghe kinh mà dù không hiểu gì hết. Đời này chữ cũng gì? Các vị già bên Công giáo vẫn thích nghe kinh bằng tiếng La-tinh hơn nghe kinh tiếng Việt.

Như mọi người đều biết, chữ Hán Việt không phát âm gì? Nghe họ nói chuyện Trung Hoa. Chứng kiến, khi người Trung Hoa dùng chữ Hán để phiên âm Montesquieu thì họ được gọi là người Pháp phát âm tên của nhà tư tưởng Montesquieu, nhưng qua tiếng Hán Việt các nhà Nho An Nam sẽ được thành Mạnh Đức Tử. Napoléon được thành Nã Phá Luân, Rousseau được thành Lưu Thoa... Mặt cách thế kỷ khi các nhà sư Trung Hoa dùng chữ Hán để phiên âm tiếng Phật thì họ phát âm gọi tiếng Phật, nhưng qua tiếng Hán Việt những bài chú tiếng Phật sẽ không còn phát âm trung thực bao nhiêu.

Thị niên thiêu, sinh hoạt trong Gia đình Phật tử, mặt y đức con nít như chúng tôi phải dùng phương pháp liên hệ để học những bài chú. Những bài chú “Thật Phật đời tôi chỉ ngôn... Li bà li bà đời của ha đời...”, chúng tôi tình nguyện để thành “Li của bà thì bà [uống] đời, của của Hai của Hai đời...” cho dễ nhớ.

Nghi lễ Phật giáo Huế những hình thức và quy định. Nhất là trong các tang lễ, là lúc con cháu của người quá cố thế tục phải đi sớ và quỳ cầu tiếng đố ng họ cho xong mặt bần kinh. Kinh nghiệm của tôi khi mẹ tôi qua đời là, trong khi quỳ đi sớ, mặt phức tạp vì không hiểu kinh mặt phức tạp

vì c m nh n cái đầu t hai đ u g i, tôi m t đi s quán t ng v h ng linh c a m . Trong m t bi n kinh nh th , đ n c vi c pha trà, th y cũng tr nh tr ng: “Ti n trà”. Đ t rót trà xong, th y nh c: “L nh bá.” Con cháu l y hai l y xong, th y ch l x ng: “Bình thân qu”. Thao tác cung kính này đ c l p l i nhi u l n trong m t bi n kinh.

Trong các bi n kinh đ y ch Hán này, xin thú nh n, bài kinh tôi thích nh t là bài “H i h ng” (“Nguy n đem công đ c này, h ng v kh p t t c , đ t và chúng sanh th tr n thành Ph t đ o.”) Vì đây là m t bài kinh ti ng Vi t đ hi u và nh t là vì nó báo hi u s p k t thúc bu i l .

Nói v y, nh ng tôi tin các đ o h u c a tôi Hu s không cho tôi là m t tên ph n đ hay đ giáo, vì qua trao đ i t n m n, nhi u ng i cũng chia s kinh nghi m mù ch nh tôi. Tôi v n th y mình theo đ o Ph t, hay chí ít, văn hoá Ph t giáo v n là văn hoá g n gửi v i tâm h n và nhân sinh quan c a tôi nh t.

Xin phân bua thêm đ u này: vào nh ng năm tr ng thành c a tôi, trong th p niên đ y bi n đ ng 1960, tôi có c duyên đ c đ c nhi u sách c a nhà s Thích Nh t H nh, trong đó n i b t nh t là nh ng tác ph m nh Đ o Ph t đi vào cu c đ i, Đ o Ph t hi n đ i hoá, Nói v i tu i hai m i, Hoa sen trong bi n l a... Và cũng trong th i gian này, v i s hi n đ i n c a trên n a tri u lính Mĩ i mi n Nam, sách ti ng Anh t các tr i lính đ ng minh c a Vi t Nam C ng hoà cũng tràn ra các đ ng rác và đ c con buôn l m v bày bán trên các v a hè, nh v y mà không h thông qua m t ch đ ki m duy t nào c . (Trong khi đó các báo chí công khai ph i kinh qua ch đ “c t, đ c, b ”, còn m nh danh là “t ki m duy t” khá kh c khe, đ l i trên m t báo nh ng kho ng tr ng nom th t bu n c i.) Và, t các đ ng rác y, không nh ng tôi đ c đ c People’s War, People’s Army by Vo Nguyen Giap, Ho Chi Minh by Jean Lacouture, mà c nh ng tác ph m thi n h c c a D.T. Suzuki.

Cái ngh ch lí là, tôi l n lên trong chi c nô Ph t giáo là c đ Hu nh ng ti p c n tinh túy c a đ o Ph t không ph i qua nh ng kinh k Hán văn do “quí ôn, quý th y” t ng đ c, nh ng ch y u xuyên qua nh ng tác ph m ti ng Vi t c a th y Nh t H nh, các v s hay c sĩ tr c th y và sách ti ng Anh.

Đ o Ph t ch đ i con ng i t mình th p đ u t lên mà đi và có hàng v n Pháp môn đ tu t p, nên t t nhiên có hàng tri u đ o h u không ch n ho c th m chí ph n bác đ ng l i hi n đ i hoá c a th y Nh t H nh. “Đ ng [cái] quan và r ng, và dài”. Riêng ph n mình và có liên quan đ n s tr ng thành c a ti ng Vi t, tôi ghi nh n công đ c c a nh ng v th y nh Thích Nh t H nh trong n l c Vi t hóa các nghi th c t ng ni m. Có hi u kinh khi đó đ nh l c và s quán t ng

c a ng i d l m i tăng tr ng d dàng. Đ ng nhiên, ng i Ph t t cũng r t bi t n nh ng nhà s và c sĩ tr c th y Nh t H nh đã đóng góp cho vi c d ch các kinh sách ch Hán ra ti ng Vi t, trong đó m t trong nh ng n l c quan tr ng ph i k đ n là công đ c c a C sĩ Minh Tâm Lê Đình Thám và T p chí Viên Âm, mà vào th i ti u h c tôi còn mua đ c c nhà sách Li u Quán c a Bác M ng Hu (th p niên 1950).

Tôi tin vào s c m nh ti m th c (the power of the subconscious mind), m t năng l c tinh th n có s c tr li u và giúp con ng i v t qua nhi u tai ách cũng nh th c hi n nh ng vi c to l n v t quá kích th c c a mình. Đ c tin đ t vào Th ng Đ , Allah, hay m t năng l c siêu nhiên nào đó s tác đ ng lên s c m nh ti m th c này xuyên qua các l i c u nguy n – mà ph i c u nguy n v i t t c thành tâm (“nh t tâm kính l ” hay “nh t tâm b t lo n”) m i có linh nghi m.

Ng i Ki-Tô giáo tin r ng s c m nh c a l i c u nguy n có th di đ i c ng n núi (mountain moving faith). Ng i theo Ph t giáo Đ i th a tin r ng s c m nh c a l i kinh có th đ a ng i t ng ni m đi qua đ c b o l a (và ch c c t ng l a), “nh nh p đ i ho , ho b t năng thi u” (Kinh Ph Môn).

Tuy nhiên, cái chìa khoá đ đây là “m t lòng kính l ”. Nh ng khi đ c kinh mà anh không hi u gì c (nh tr ng h p c a tôi khi nghe kinh ch Hán) thì làm sao có đ c cái đ nh l c c n thi t, phát sinh t “nh t tâm kính l ”?

Tr nh ng tôn giáo hô hào thánh chi n đ tr ng ph t ng i ngo i đ o, tôi tôn tr ng m i đ c tin vì đ c tin là chi c phao cu i cùng, không th thi u trong bi n đ i giông bão. V i ng i Vi t Nam, đó là bi n đ i đ y nh ng sunami, “s khi sóng gió b t kì, con ong cái ki n kêu gì đ c oan”, Ki u. Vì v y, theo ngu ý, khi m t nhà n c xã h i ch nghĩa ch a xây đ b nh vi n và ch a cung c p đ ph ng ti n y t cho dân, các tôn giáo l ra là đ ng minh quý giá c a ch đ vì đ c tin là m t ngu n tr li u c b n c a đ i kh i nông dân và dân nghèo thành th .

“Tôn giáo là thu c phi n”, nh ng thu c phi n v n có th làm gi m nh ng c n đau. Ph ng chi, càng ngày gi i y khoa càng có nhi u b ng ch ng xác nh n r ng đ c tin có tác đ ng r t tích c c trên s ph c h i c a b nh nhân.

Nh ng bi văn và kinh sách ch Hán khi n tôi ý th c sâu s c v n n mù ch c a b n thân đ ng th i nh c nh tôi s l thu c văn hoá dài hun hút c a dân t c Vi t Nam.

C g i là ng i Vi t Nam có hai ngàn năm l ch s đ c ghi chép (tính t th i Sĩ Nhi p sang “khai hoá” dân ta), thì có đ n trên 19 th k gi i tinh hoa c a ta ph i dùng ch vi t c a ng i Trung Hoa. Tuy t đ i đa s dân chúng đã s ng trong đêm dài tăm t i c a n n mù ch , vì không có ch vi t ph n nh ngôn ng mà mình đang nói.

N n mù ch t c đ o t kh năng truy n thông gi a ng i và ng i v i nhau, gi a đ a ph ng này và đ a ph ng khác, t o s cách li xã h i gi a các làng xã, n u không mu n nói là s chia r , nghi k l n nhau. Các làng ngh th ng gi kín m t s kĩ năng trong biên gi i đ a ph ng c a mình vì s c nh tranh, vì lòng ích k , là l đ ng nhiên. Nh ng n u có ph ng ti n truy n thông (qua ch vi t) d dàng, nh ng ngh bí truy n đó cũng có lúc l t ra ngoài và đ c chia s cho nhi u ng i và cho nhi u c ng đ ng khác nhau, nh th kinh nghi m s đ c b i đ p tinh vi và m c s n xu t đ c gia tăng h n tr c.

N n mù ch không nh ng gây tr ng i cho vi c trao đ i kinh nghi m gi a nh ng ng i đang s ng v i nhau mà còn c t đ t kinh nghi m gi a nh ng ng i đang s ng v i các th h ti n nhân. L ch s Vi t Nam qua các th i đ i đ c các quan c a tri u đình ghi l i b ng ch Hán, không h coi đ i kh i dân chúng mù ch nh nh ng ch ng nhân l ch s . L ch s m t luôn tính khách quan c a m t khoa h c, vì s gia cũng ch là cái l i g mà s an sinh c a ông và thân thu c ông n m trên n l c đánh bóng ch đ ông ta đang ph c v .

Trong l ch s , tri u đ i sau th ng đ c sáng l p b i k c p ng i c a tri u đ i tr c, nên ch c ch n đã sai ng i vi t s phóng đ i, bóp méo, hay b ng bít s ki n l ch s nh m bi n h cho s nghi p c a mình và đ ng nhiên bôi bác tri u đ i tr c. S quan (historian mandarins) c a tri u Nguy n, ch ng h n, đã g i anh em nhà Tây S n là Ng y Tây S n. Truy n th ng vi t s m t chi u này v n còn đ c k t c cho đ n ngày nay. (Trong n c cũng nh ngoài n c.) Có ng i còn tr n tr ng tính ch quan c a ng i vi t s n a ch : Đem tâm tình vi t l ch s , m t t truy n c a Nguy n M nh Côn, là ví d .

Cho đ n nay, l ch s Vi t Nam đ c vi t ra, n u không ph i vì m c đích tuyên truy n cho m t ch đ thì ph n l n cũng đ a vào c m tính h n lí tính, b t ch p c ph ng pháp nghi n c u s h c khách quan và khoa h c (historiography). Vì chính tr phe phái can thi p quá nhi u vào vi c vi t l ch s , nên có nhi u v vi c x y ra cách đây ch ng vài th p niên thôi, mà m i phe vi t theo m t cách nhìn khác nhau, ng i nghi n c u ph i m t nhi u công “g n đ c, kh i trong” m i tìm ra nh ng h t s th t. Vì bên này B n H i là chân lí, bên kia là ng y trá.

Một thời kỳ mù ch

Tác Giả: Trn Ng c C

Thứ Sáu, 14 Tháng 1 Năm 2011 12:42

Ng i có đ u óc bình th ng không th không t h i câu này: V y nh ng đ i u các s quan ghi l i b ng ch Hán cách đây m t vài th k có th ch a đ ng đ c bao nhiêu ph n trăm s th t? N n mù ch cũng t t đ o t quy n theo dõi thông tin v v n m nh đ t n c, và vì th ng i dân không có ý ki n v vì c đ i u hành đ t n c c a vua quan ch n c u trùng. N n mù ch không n m chung m t gi ng v i ch đ dân ch . M t trùng h p tình c : n n mù ch có h qu nghiêm tr ng t ng đ ng v i vì c b ng bí thông tin c a các ch đ toàn tr .

N u xã h i Vi t Nam truy n th ng là m t t ng bằng s n, thì ng i mù ch là kh i l ng kh ng l n m chìm đ i m t n c. Ph n n i nh bé o phía trên là gi i Nho sĩ, nh ng ng i tr c là theo đ u i ch nghĩa thánh hi n, sau n a (ph n quan tr ng) thông qua con đ ng c nghi p nuôi m ng ra phò vua và h ng n m a móc. N u có th t b i trên đ ng ho n l , k sĩ cũng có th tr v sinh quán, đ c ng i chi u trên ch n đình trung, đ c “ăn ph n c nh n ng” và đ c dân làng kính tr ng.

V l ch s Vi t Nam, n u có ai h i nh ng v anh hùng nào là đáng kính n nh t, tôi s không tr l i theo các sách giáo khoa mà tôi đã h c, vì tôi nghi ng tính trung th c c a nh ng ng i vi t chính s (official history), là lo i l ch s vi t theo m nh l nh c a tri u đình. Tôi cũng không có n t ng đ d i v nh ng v ti n sĩ tên đ c kh c bia trong Văn Mi u, vì nh ng ng i này ch là nh ng h c sĩ c a m t lo i ch vi t mà b n thân h th m chí không nói đ c, đó là ti ng Trung Hoa.

M t đ i u ch c ch n là các s gi ta [k c nhà cách m ng Phan B i Châu] khi sang Thiên Tri u ch có th bút đàm v i các đ i tác đàn anh Trung Qu c. Bút lông và gi y b i không cho phép đ i đáp thông minh, nhanh nh y nh th ng đ c dân gian truy n t ng qua thiên tài Tr ng Qu nh, m t nhân v t lấu cá mà tôi nghĩ ch là phóng th tâm lí c a ng i ph ng Nam nh m gi i t a m c c m t ti c a mình. V l i, “th p niên đ ng ho ”, m i năm đ n sách, th i gian ng i x a ph i b ra chu n b cho đ trình đ đ đi thi, đ đ t và ra làm quan, trong hoàn c nh thi u th n ph ng ti n h c t p, g i ý cho tôi v m t tri th c quanh qu n o p 10.

Hình nh l ch s cũng đang t l p l i chính nó. N u các quan x a ph i là ông nghề, ông c ng, thì đ i u ki n khoa b ng c a các quan ch c đ u ngành hi n nay cũng ph i là th c sĩ hay ti n sĩ gì đó cho x ng m t v i m t n n văn hi n ch ! Tuy v y, nhi u trí gi trong n c cũng dám than phi n t tr ng các quan ch c nhà n c, v i trình đ h c v n l p 10, bon chen làm lu n án ti n sĩ, k c thông qua con đ ng gian l n—mà m c đích nhiên h u là đ n m gi đ a v quan tr ng trong gu ng máy cai tr và đ nhà n c kh i mang ti ng là đi theo chính sách “h ng h n chuyên”.

Ông Nguyễn Tấn Dũng cũng khá trần trụi với quĩ sách đào tạo cho bộ ng đĩ c 20 ngàn tỉ n sĩ trĩ c năm 2020, vì c này có thĩ khiĩ n cho nhiũ u ngĩĩ i có o tĩĩ ng rĩ ng nũ u kiĩ m đĩ sũ sũ tiĩ n sĩ vĩa nói thì chĩ t lĩĩ ng giáo đĩ c, tiĩ n trình công nghiĩ p hoá – hiĩ n đĩ i hoá trong nĩĩ c đĩĩ ng nhiĩn sũ đĩĩ c cĩ i thiĩ n nhanh chóng. Tuy nhiĩn, ngĩĩ i dân không thĩ không thĩ c mĩ c: nũ u trong sũ 20 ngàn ông hay bà nghè đó, có đĩ n 15 ngàn tĩ t nghiĩ p tĩ các hĩ c viĩ n chính trũ , hay có đĩ n vài ngàn chuyên gia vĩĩ vãn minh Trung Quĩ c hay vãn hoá Chăm thì sao?

Khi các nhà đũ u tĩ nĩĩ c ngoài bũ t đũ u than phiĩ n công nhân Viĩ t Nam không có đũ tay nghĩ , khi Vietnam Airlines phĩ i nhĩ p cĩ ng các phũ tũng máy bay tĩ nĩĩ c ngoài vĩ i giá cĩ t cĩ , chĩ c ngĩĩ i dân thích nghe nói đũ n viĩ c đào tĩ o gĩ p 20 ngàn thũ tiĩ n hĩ n là 20 ngàn tỉ n sĩ bàn giũ y. Cũng trần trũ vũ thũ c trũ ng giáo đĩ c và kinh tĩ cĩ a đũ t nĩĩ c, nhũ ng Obama chũ biũ t kêu gào là cĩ n mĩ thĩ m thêm thũ t nhiũ u community colleges (đũ i hĩ c cĩ ng đũ ng, thũ i gian đào tĩ o là 2 năm tiĩ p theo bũ c trung hĩ c), nhũ m cĩ i thiĩ n sũ c cĩ nh tranh cĩ a thũ trũĩ ng lao đũ ng Mĩ, quyũ t tâm giành lĩ i công ăn viĩ c làm đã trót giao cho công nhân nĩĩ c ngoài trong mĩ y thũ p niên qua.

Vũ vai trò cĩ a kũ sĩ hay trí thũ c truyũ n thũ ng Viĩ t Nam, trong thũ i gian gũ n đây tôi có đũ c hai bài viĩ t rĩ t n tĩĩ ng, mĩ t cĩ a nhà vãn hoá Nguyễn Gia Kiĩ ng và mĩ t cĩ a nhà vãn Phũ m Thũ Hoài. Cũ hai cây viĩ t này đũ u nhũ n đũ nh rĩ ng kũ sĩ hay “trĩ thũ c quan vãn” tĩ bũ n chũ t đĩ theo lũ thũ i phù chính thũ ng—nghĩa là tĩ hiĩ n mình làm tay sai cho kũ thũ ng trũ . Trong vãn cĩ nh này, chúng ta cũng thũĩĩ ng nghe nói đũ n “trĩ thũ c trũm chũn” – trũm chũn cũng chũ vì ngĩĩ i trí thũ c chũ a tìm ra mĩ t vũ minh chũá đũ phũ c vũ .

Cũng nĩn nói thêm, mĩ t khi kũ sĩ đũ t đũ t đĩ tìm mình quân đũ phò, hũ n không loĩ i trũ đũĩ c khũ nũng rĩ i vào vòng tay cĩ a mĩ t bũ o chũa. Ngĩĩ i trí thũ c truyũ n thũ ng Viĩ t Nam đũĩ c đào tĩ o cho mĩ t chũ đũ nhũn trũ (rule of men), gũ p vua tĩ t thì nhũ , gũ p vua tĩ i dũ thì ráng chũ u. Gũ n đây, trên talawas blog, khi mĩ t vài tác giũ áp đũ ng chũ n mĩ c trí thũ c phũĩĩ ng Tây vào “kũ sĩ” Viĩ t Nam, muũ n hũ phũ i có mĩ t thũ i đũ dũ t khoát vũ i chính quyũ n toàn trũ , tôi thũ y đây là mĩ t đòi hũ i khá gũĩĩ ng ép vì truyũ n thũ ng trí thũ c cĩ a ta là phò vua, bũy giũ có Đũ ng thì tũ đũ t mình đũĩ i Đũ ng, là khũ ng chũ u và thích nghi hũ n là phũ n khũng.

Ngĩĩ i ta có thũ tìm thũ y nhũ ng tĩ m gũĩĩ ng đũng cĩ mũ trong bũ t cũ tĩ ng lũ p xũ hũ i nào, không nhũ t thiũ t phũ iũ trong lũ p ngũĩĩ i đũĩ c gũ i là trí thũ c. Ngoài ra, khi mĩ t ngũĩĩ i đũng sũ ngũ nĩĩ c ngoài, an ninh bũ n thân và gia đĩnh đũĩ c bũ o đũ m, vũ i vãng lên án nhũ ng trí thũ c trong nĩĩ c chũ vì hũ khuũ t phũ c trũĩ c bũ o lũ c là nhũ c nhũ, tôi thũ y thũ i đũ nghiêm khũ c nhũ thũ là thiũ u sũng phũ ng, thũ m chí có thũ là ngũ y tĩn (mauvaise foi).

Trong tình hình hi n nay, tôi nghiêng mình tr c nh ng t m g ng dng c m nh Lê Th Công Nhân, Hà Sĩ Phu, Nguy n Văn Đài, Ph m H ng S n và nhi u ng i n a, bên c nh đó tôi v n trên tr ng ghi nh n nh ng n l c tuy âm th m nh ng tích c c c a nhi u trí th c khác, trong cũng nh ngoài n c trên nhi u lãnh v c khác nhau.

B ng thái đ t ng t , tôi nghiêng mình tr c g ng hi sinh c a Nguy n Thái H c và nh ng đ ng chí c a ông, nh ng tôi v n bi t n Ph m Qu nh v nh ng đóng góp c a ông cho s tr ng thành c a văn ch ng qu c ng . Không th đòi hỏi “m i th hoa cúc ph i n ra cúc v n th ”, theo cách nói c a nhà văn Phan Khôi th i Trăm hoa đua n .

Nhìn l i l ch s Vi t Nam, v i t c tâm thành và không m t chút nghi ng nh tôi đã nghi ng m t s nhân v t l ch s , tôi dành s kính tr ng cao nh t cho nh ng ai đã đ t ra và phát huy lo i ch vi t mà tôi đang dùng đ vi t bài này. M c dù Alexandre de Rhodes đã k t t p ra ch Qu c ng vào th k 17 nh ng ph i đ i đ n th k 20 m i th y đ c s đ i t p thành c a nó nh nh ng n l c ráo ri t đ qu ng bá nó trong đ i chúng, qua Đông D ng t p chí, Nam Phong t p chí, qua T L c Văn Đoàn, Ti u thuy t Th b y, qua các đóng góp c a nh ng ng i tâm huy t nh Nguy n Văn T , Hoàng Xuân Hãn, Nguy n H u Đang...

Và ph i đ i đ n Chính ph Tr n Tr ng Kim, ti ng Vi t (Qu c ng) m i tr thành chuy n ng chính trong h c đ ng. V i tôi, đây là m t quá trình l ch s r t th t và r t c m đ ng. Ngay trong th i niên thi u c a tôi, gi a th p niên 1950, m i n Nam phong trào ch ng n n mù ch v n còn r m r , ph n nh qua m t bài hát đi u Đ ng đàn cung Hu mà tôi còn nh : “Này trai gái thu c phái lao c n, m i ngày sau khi r i vi c, nên vào h c các l p bình dân. Cùng đôi m t r ng qu c nh ng i, t i tình chi ta mà ch u t i tằm m t mù. Ta càng h c càng khôn, càng ti n lên càng nhanh...”

Ch Qu c ng gi i phóng chúng ta ra kh i nh ng bí nhi m do t v ng Hán Vi t t o ra. Hu ngay trong th k 20, ng i ta v n tr nh tr ng dùng ch Hán trong sinh ho t cung đình. Xin trích m t đ o n trong bài “Vua Kh i Đ nh, hình nh và s ki n” c a Võ H ng An:

“Viên quan B l ph trách đi u khi n ch ng trình b t đ u x ng:

1 Bài ban (ch nh đ n hàng ng ngay th ng)

- 2 Ban t (quay mặt về phía ngai vàng)
- 3 Cúc cung bái (lạy năm lạy)
- 4 H ng (đ ng lên)
- 5 Bình thân (đ ng th ng ng i)
- 6 Hành t n quang (làm đ đ ng quang)
- 7 Bách quan giai qu (T t c các quan đ u quì xu ng)”.

Hình nh mặt ông vua Việt Nam dùng ch Hán đ di n t ý t ng bình th ng c a mình đã đ c nhà văn Phạm Quỳnh ghi i th t dí d m nh sau:

Khi dâng Hoàng th ng ta ng phê thì th y ngài c m qu n bút ra dáng nghĩ ng i, các quan Tây có ý ch đ i ngóng trông, b n mình thì t ng r ng ch c ngài nghĩ m t bài th nôm hay th ch Đ ng lu t hay t tuy t gì, nên m i lâu nh th . Lúc b y gi c h i im phăng ph c, ai cũng đ m t vào nhìn, có cái v oai nghiêm vô cùng. T ng ch ng đ c Chí tôn ta, đ ng khi m y trăm con m t ném ánh sáng vào bàn tay ng c đó, – ng c th t, vì ngài th ng đeo nh n kim c ng quý giá m, – th i:

Tay tiên gió tấp m a sa,

Kho ng trên đ ng bút th o và b n câu

ngay t c thì.Nh ng mà không! C th y cái qu n bút qu n qu i trên tay, mà không th y vi t ch gì. Năm phút, m i phút, m i lăm phút, ng i đ ng chung quanh đã th y thì ào đ ng đ y, k nói nh , ng i đ a m t, anh em đ ng bang mình thì v a nóng ru t, v a đ ng lòng. Sau m i th y ngòi bút chuy n đ ng; ai n y th dài! H i ra thì không ph i th ngũ ngôn t tuy t gì, ch có m t câu ch Hán r ng: năm y, tháng y, đ c Hoàng đ Vi t Nam đ n ng nhà H i, th mà thôi – y đ c Chí tôn ngài vi t m t ch m t câu cũng th n tr ng nh th ...

(Trích t “Hoàng đ Kh i Đ nh d i con m t th n dân Ph m Qu nh”, Pham Ton’s Blog)

Ph m Qu nh ghi i s ki n này trên trang nh t kí đ ngày 26 tháng 6 năm 1922. Vi c Kh i Đ nh dùng ch Nho đ phát bi u m t ý nghĩ bình th ng ch ng t r ng trong h u h t i ch s c a mình, ng i Vi t Nam g n nh không m y quan tâm đ n ch vi t đ kí âm ngôn ng h đang nói. Hay nói cách khác, dân t c ta đã kinh qua m t i ch s mù ch quá lâu dài.

S ki n này là m t trong nh ng nhân t gây ra tình tr ng ch m ti n c a toàn dân t c. Chúng ta đã có nh ng trang s hoành tráng (có khi huyền hoang) v nh ng chi n tích ch ng gi c ngo i xâm, nh ng chúng ta đã ph t i nh ng cá nhân và phong trào đã nhi t tình đi tiên phong trong vi c ch ng gi c đ t (t c n mù ch). T ng Alexandre de Rhodes b đ p phá d i “ng n c v vang” ch ng th c dân đ qu c, Nguy n H u Đang b v t qua m t xó m t làng quê xa xôi.

Trong trí t ng c a tôi, m t anh lao đ ng ph thông Trung Qu c có i s n mũi t hào khi đ ng tr c mi u môn l ng t m Hu , m c c m t tôn sô-vanh n c i n c a anh s đ c c cng ph ng, ch vì anh nh n ra đ u n văn hoá c a Tàu đã in sâu đ m nh th nào trên m nh đ t ch S đ th ng này, anh đ c i u loát các bia văn b ng ti ng m đ cu anh, trong khi ng i b n x là đám ngu ng mù ch ngay tr c di tích i ch s c a mình. Trong m t anh, các hoàng đ c a ta b t quá cũng ch là nh ng con r ng bé so v i nh ng con r ng s ng s Thiên tri u.

S khinh th là m đ c a m i hành vi b o ng c, ch ng h n nh ch đ phân ch ng Jim Crow, t ng t n t i Hoa Kì cho đ n th i Kennedy, đ t c s trên tín lí r ng ng i da đen là m t ch ng t c h đ ng (inferior race) đ i di n v i tính u vi t c a ng i da tr ng (White supremacy). Tr c khi b Hitler cho vào tr i t p trung và phòng h i ng t, ng i Do Thái đã t ng b văn hóa ph ng Tây bô bác, vùi đ p, là “quân đ ” đã gi t Đ c Ki-Tô, là m t gi ng dân b n ti n và sa đ a.

Vi c “tàu l” i vào thuy n đánh cá c a bà con ng dân và c nh đ n c trăm công nhân Trung Qu c c m g y g c đ n hành hung m t gia đình hàng quán Vi t Nam trên đ t Vi t Nam là đ u t c a m t s khinh th có t trong huy t qu n c a các “đ ng chí Trung Qu c” đ i v i b n “Nam man”, b n đã mang n Trung Qu c t ch vi t (mà gi i tinh hoa b n x đã s đ ng trong g n h t l ch s), đ o lí thánh hi n, c s c ng i s c c a trong các cu c chi n tranh ch ng “th c dân, đ qu c” c a Vi t Nam trong th k 20.

Nh trên đã thú nh n, ng i vi t bài này chia s kinh nghi m mù ch có tính l ch s c a đ i kh i dân t c. Nh ng đ i u v a gi i to ch là ý nghĩ thành th t c a m t ng i bình dân, đ a vào tri th c th ng nghi m là chính, nên nh t đ nh có nh ng sai l m đáng trách, r t mong đ c quý h c gi có trình đ v n ch ng và s h c v xã h i Vi t Nam truy n th ng ch giáo.